

Ideológia és kereszténység Szudánban

Hogyan jellemezhető ma a nem muzulmán szudániak (a népesség egyharmada) helyzete? – kérdezte néhány hónapja a L'Actualité Religieuse tudósítója Msgr. Gabriel Zubeir Wakot, Khartum érsekét.

„Sajátosságukat az állam gyakorlatilag nem veszi tudomásul – felelte az érsek. – Az iszlám törvény, a sharia úgy kezeli őket, mint a csökkent képességűeket. Eszerint egy nem-muzulmán nem »normális«, hanem olyan ember, akit a társadalom csak megtűr és akiről a törvénynek kivételek formájában kell rendelkeznie. Az ilyen embereknek egyéneként van joguk saját kultúrára, saját hitre, saját életmódra..., de hát az ember közösségi, társadalmi lény!... A kormány azt reméli, hogy eljön az idő, amikor a nem-muzulmán elemek eltűnnek. Az iszlám törvény a nem-muzulmánok számára kényszer. Aki teljes joggal és felelősséggel részt akar venni az ország életében, annak muzulmánna kell válnia!”

Szudán Afrika legnagyobb országa. Területe (2,5 millió km²) nagyobb, mint Nyugat-Európáé a skandináv országok nélkül. Lakóinak számát 23 millióra becsülik (1986), közülük 13 millió muzulmán, 3,1 millió keresztény, a többiek törzsi vallások hívei. Az iszlám az ország elarabosodott északi részén, a kereszténység a déli, négerlakta területen terjedt el. Az ország története változatos. A Krisztus előtti három évezredben Egyiptom befolyási övezetébe tartozik. Az első századokban ide is elér a római kultúra. Az 5–6. században a Felső-Nílus völgyi birodalom népe s királya megkeresztelkedik. A 7. században megkezdődik az arab bevándorlás, ezt hamarosan az iszlám terjedése követi. A XIV–XV. századig a muzulmán hódítók sorra elfoglalják a keresztény városokat. Észak-Szudánban a XVI. században muzulmán állam alakul. 1822 után az egyiptomi pasa elfoglalja Szudánt. Egyiptom angol meghódításakor Mohamed Ahmed, a mahdi (= a próféta) felkelést szervez, és másfél évtizedre (1882–1898) iszlám államot alapít, amit azután a Lord Kitchener vezetett angol–egyiptomi közös haderő dönt meg. 1899-től 1955-ig Szudán angol–egyiptomi kondominium. 1956 óta független állam. 1983-ban bevezették a Koránra támaszkodó iszlám törvénykezést, ami az alkoholizást 40 korbácsütéssel, a lopást kézlevágással, a házasságtörtést halálra kövezéssel bünteti.

Az új politikai rendet a nem-muzulmánok az első pillanattól kezdve elutasítják, sajátosságaik elismerését követelve. Az Észak és a Dél közötti harc, valamint az iszlám állam és a keresztény egyházak közötti kötélhúzás egyaránt egy általánosabb elmentés része. Szudánban a teljes központosításra törekvő hivatalos (és arab és muzulmán) ideológia és hatalom ütközik meg az emberi jogok és a helyi (és néger és gyakran keresztény) közösségi autonómiák követelésével.

Az Észak–Dél harc első ütközeteire 1955-ben még angol uralom alatt került sor. Az államhivatalok szudáni kézbe adásakor 800 vezető állás közül hármát (!) bíztak déli hivatalnokra. A déliek bizonyítottan látták a diszkriminációt. Ezt követte a toriti felkelés. Egy déli katonából álló hadtestet északi tisztjei a fővárosba indításkor lefegyvereztek. A hadtest fellázadt s a kitörő harcnak 336 civil sebesültje lett. Nagy-Britannia és a szudáni kormány a felkelést leverte, résztvevői közül 300 katonát halálra, több ezret börtönre ítélve.

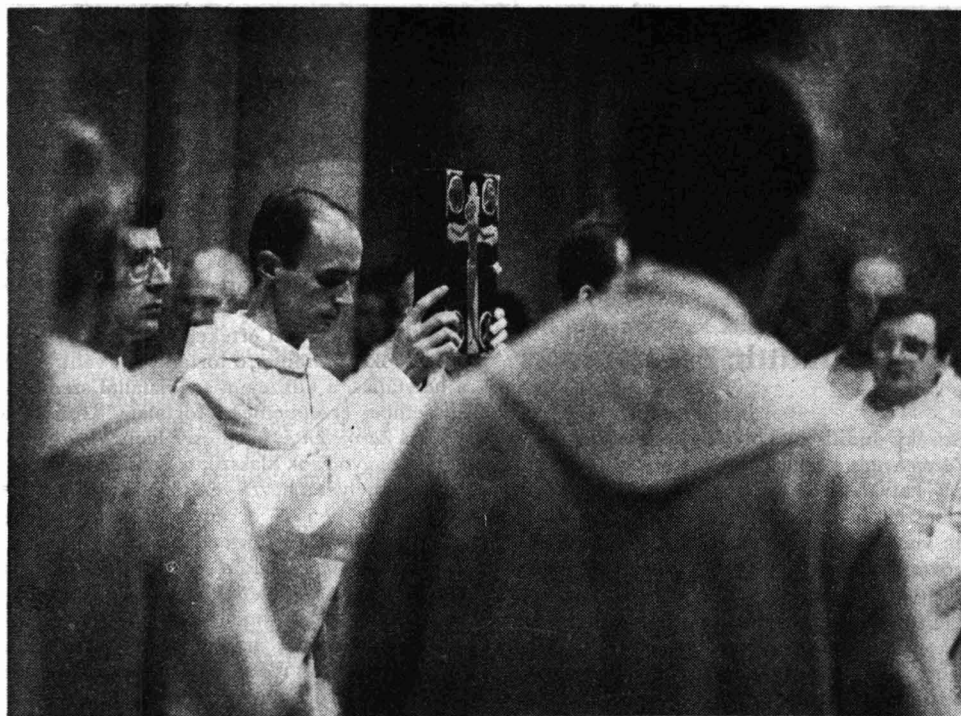
Az 1956. január 1-én kikiáltott függetlenség az északi uralmat intézményesítette – a Déllal szemben. A déli törzsek azonban az arab uralkodó rétegben a rabszolgakereskedők utódait látják (a mahdista állam egyik fontos bevétele éppen a néger rabszolgákból származott). A déli négerék mind az arabosítást, mind az iszlamosítást, mind a gazdasági kizsákmányolást elutasítják s képességeik szerint védekeznek ellene. Ez az ellentét szörnyű áldozatokkal járó polgárháborúba torkollott. Délen a szervezett államélet – az oktatásügy, az egészségügy, a közlekedés, a kereskedelem – összeomlott. Az éhség és a járványok szabadon pusztítottak. Az áldozatok számát az 1955–1972 közötti időben 100–500 ezer főre becsülik. A szomszédos országokba menekültek száma meghaladta az egymilliót. A hetvenes évek ugyan átmeneti békét hoztak, miután a kormány a déli tartományoknak autonómiát és az államvezetésben képviselőletet ígért. Ennek az ígéretnek a meg nem tartása, valamint a sharia bevezetése ellenben 1983 óta a polgárháború újraéledéséhez vezetett.

A szudáni alkotmány vallásszabadságot garantál. A hivatalos ideológia azonban egyeduralomra törekszik, és ennek fő akadályát a kereszténységben látja. Az iszlám a kereszténységet reakciónak és a gyarmatosítás eszközeként bélyegzi. Mivel pedig a muzulmán ideológia nemzeti egységet, ellentétek nélküli társadalmat és szebb jövőt ígért, feljogosítva érezte magát minden egyéb hit és felfogás adminisztratív korlátozására. 1956–1972 között ez nyílt egyházüldözést jelentett. Másfelé az iszlamosítás megszerzése után államosították az egyházi iskolákat (de azóta sem sikerült az általános tankötelezettséget érvényesíteni). A kormány ugyanekkor ígéretet tett a kötelező iskolai hitoktatás fenntartására, de néhány év alatt de facto lehetetlenné tette a keresztény hitoktatást. A tanügynek a khalwa, a korániskola mintájára való átszervezése után az iszlám lett a fő tantárgy. A kormány arra kényszerítette a falufőnököket, hogy muzulmánként mondják magukat, hogy gyermekeiket is annak jelentsék s hogy erre hivatkozva kérjék a muzulmán iskola felállítását. Mindezzel szemben sem a számarányokra, sem a hagyományra, sem az alkotmányra való hivatkozás nem ért semmit. Mikor egy déli képviselő, Ezboni Mondiri a parlamentben az angol nyelv és a kereszténység törvényes elismerését javasolta, „hütlenségre felbujtás” vádjával hét évre börtönbe zárták. A déli, rumbeki középiskola számos diákját pedig, akik 1960-ban írásban tiltakoztak a vasárnapi munkaszünet eltörlése és a – muzulmán időbeosztáshoz igazodó – pénteki szabadnap bevezetése ellen, 10–12 év börtönre ítélték. (Igaz, ezt az ítéletet később 3–4 évekre változtatták.)

1962-ben megvonták a szerzetesrendek működési engedélyét. Házaikat, javaikat elkobozták. A külföldieket kiutasították. Az éppen külföldön levő szudáni papoknak megtiltották a hazatérést. A keresztény vallás mindennemű hirdetését megtiltották, „kivéve a külön engedélyezett helyeken és a külön engedélyezett embercsoportokban”. Bármiféle keresztény klub, jótékonyági egyesület, élelmiszer-segély elosztás, közös tévé társaság szervezéséhez belügyminiszteri engedély kellett volna. Ilyen engedélyeket azonban nem adtak.

Az iszlamosításra törekvés és az egyházüldözés váratlan eredménnyel járt. A keresztiséget kérők és a keresztények száma hirtelen megnőtt. A megkeresztelt katolikusok létszáma a mahdi-felkelés leverését követően, 1898-ban mindössze 2500 fő volt; a függetlenség előestéjén, 1949-ben 78 000; az egyházüldözés csúcán, 1964-ben 401 999; 1982-ben 1 005 000 fő. Ha a hitújoncokat is figyelembe vesszük, több mint másfélszer annyi katolikust számolhatunk. Egy 1983. évi számlálás szerint 1,8 millióan mondták magukat katolikusnak. A statisztikai becslések az ezredfordulóra 2,8 millió katolikusra számítanak.

Szudánban sokan akarnak keresztények, katolikusok lenni, de hiányzik az a közösségi struktúra, amely Isten népeként egységbe fogná őket és hiányzik az az egyházi szervezet, amely ennek a közösségnek intézményi és adminisztratív feladatait ellátná.

A megkereszteltek között sem szűnt meg mindenütt a varázslók és a mágia befolyása. A többnejűség kérdésében sem sikerült eddig kielégítő megoldást találni. A kereszténység számszerű terjedése az adott viszonyok között inkább nehezíti, semmint elősegíti a keresztény életvitel elfogadtatását.

1972 óta az egyház működését korlátozó tilalmak meglazultak. Azóta mód van egy-egy egyházi intézmény újbóli megnyitására. Ma 30 elemi, 2 közép- és 4 szakiskolát, 1 kórházat, 28 orvosi rendelőt, 12 lepratelepet és 3 árvaházat tart fenn és lát el a katolikus egyház. A szociális és a lelkipásztori hálózat bővítését az engedélyezés nehézségein túl a munkatársak hiánya akadályozza. A szerzetek feloszlásával és a külföldön születettek kiutasításával súlyos létszámproblémák kezdődtek. Bár 1974-ben megalakult a helyi egyházkormányzat két egyháztartománnyal és 8 püspökséggel, de az országban levő papok létszáma 1984-ben is csak 144, a szerzetes testvéreké 51, a szerzetes nővéreké 251. A szeminaristák száma gyorsan nő (1977: 31, 1979: 37, 1981: 50, 1984: 66 fő), de még távolról sem kielégítő. A plébániák kétharmadában nincs pap. A lelkipásztori munka nagyját világiak végzik. A katekéták száma 1977–1983 között 750-ről 1250-re nőtt. 1977-ben felállították a Nemzeti Lelkipásztori, Liturgikai és Katekétikai Központot. 1983 óta ez a központ kétéves tanfolyamokat tart azon katekéták számára, akiket ezután a püspökök egy-egy plébánia vezetésével megbíznak.

Szudánban a katolikus egyház tele van életkedvvel és életerővel, hogy a romokon új életet fakasszon. – De a polgárháború mindent újra romba dönt. Az iszlám szabadcsapatok a földdel teszik egyenlővé a déli falvakat – mindenkit megölve, akit csak megtalálnak. S a kormány ma nem hajlandó tárgyalásokra, hanem a Dél teljes megadását követeli. „Reméli még a béke eljöttét?” – kérdezték Wako érsektől. „A pusztá remény már nem elég – hangzott a válasz. – Csodára van szükség!”

M. M.